

ONI SU TOPILI TENKOVE, MI STVARAMO NAJJAČU SILU U REGIONU

MILITARISTIČKI NARATIVI U FUNKCIJI
ZAROBLJAVANJA DRŽAVE

Luka Šterić



BCBP

Beogradski centar
za bezbednosnu politiku

Maj 2022.

ONI SU TOPILI TENKOVE, MI STVARAMO NAJJAČU SILU U REGIONU

MILITARISTIČKI NARATIVI U FUNKCIJI ZAROBLJAVANJA DRŽAVE

Maj 2022.

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku
www.bezbednost.org

Autor:

Luka Šterić, istraživač

Dizajn i prelom:

Srđan Ilić



**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world



BCBP

Izradu publikacije finansijski je podržala Nacionalna zadužbina za demokratiju (NED).
Za sadržaj odgovornost snosi jedino Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Sadržaj

Uvod	4
Lična vlast „vrhovnog komandanta”	5
Netransparentno naoružavanje nas štiti od neprijatelja	7
Kritikuju nas oni koji su topili tenkove	8
Završne napomene	11

Istraživanja javnog mnjenja koje Beogradski centar za bezbednosnu politiku organizuje svake godine pokazuju da jedino Srpska pravoslavna crkva može da parira Vojsci Srbije kada je poverenje u institucije u pitanju. Prema poslednjem istraživanju, gotovo tri četvrtine građana Srbije u potpunosti ili u velikoj meri veruje u vojsku.¹ Štaviše, ova podrška je poslednjih godina u porastu, iako je i tradicionalno veoma visoka.

Aktuelni režim vešto koristi popularnost koju vojska uživa kod građana kako bi na njenim leđima gradila sopstvenu podršku. Uporna promocija naoružavanja u medijima dovela je do toga da se broj ljudi koji smatra da je vojska dobro opremljena skoro udvostručio u proteklih deset godina i iznosi oko 40 odsto.² Velike vojne vežbe koje se redovno emituju uživo na televizijskim stanicama sa nacionalnom frekvencijom služe kako bi se povećao rejting aktuelnog režima zbog nabavljene vojne opreme i naoružanja. Sličan efekat imaju i sve glasnije najave ponovnog uvođenja obaveznog vojnog roka.³

Zarobljavanje sistema odbrane sprovodi se na različite načine. Vlast koristi kupovinu naoružanja sa različitih strana kako bi ostvarila spoljnopolitičke poene u cilju smanjivanja spoljašnjeg pritiska na autoritarni režim. Insistirajući na vojnoj neutralnosti i spoljnopolitičkom balansiranju, Srbija pokušava da zadrži pristup tržištu naoružanja i na istoku i na zapadu.⁴ Takođe, kroz netransparentne ugovore pojedinci i firme bliske vlastima bogato profitiraju na račun namenske industrije, kao i kroz izvoz naoružanja koje se često sprovodi u suprotnosti kako sa domaćim, tako i sa međunarodnim pravom i normama.⁵

Međutim, fokus naše analize biće na militarističkim narativima koje je vlast konstruisala kako bi u javnosti legitimizovala zarobljavanje države i njenog sistema odbrane. U ovoj publikaciji predstavice tri osnovna militaristička narativa koja vlast koristi u funkciji zarobljavanja države: narativ o ličnoj vlasti „vrhovnog komandanta“, narativ o netransparentnom naoružavanju u cilju odbrane od spoljnog neprijatelja i narativ diskreditacije kritike i političkih protivnika na temama odbrane.

Narativ o efikasnosti lične vlasti u sistemu odbrane ima dvojaku funkciju. Sa jedne strane, kroz građenje kulta vođe koji je jedini garant uspeha države, pa i vojske, opravdava se neustavna koncentracija moći u rukama predsednika. Sa druge strane, normalizuje se vojnička hijerarhija kao najefikasniji model i za strukturu civilne vlasti, čime se diskredituju institucionalni i drugi mehanizmi kontrole vlasti. Narativ o spoljašnjem neprijatelju i neophodnosti naoružavanja služi da opravda umanjenu transparentnost i afere vezane za sistem odbrane. Narativ o nesposobnoj i nepatriotskoj bivšoj vlasti koristi se za političke obračune sa političkim protivnicima, kao i za suzbijanje kritike režima kada su u pitanju teme u oblasti odbrane.

Lična vlast „vrhovnog komandanta“

Zbog visokog poverenja koje uživa u javnosti, vojska se intenzivno koristi u izgradnji kulta lične vlasti. Predsednik Vučić se predstavlja kao isključivi garant bezbednosti države i građana u neprijateljskom okruženju: „Neću da se busam u prsa kao neki. Mnogo su jaki Albanci i Hrvati, ali to što su planirali neće se desiti. Svi oni koji misle da će biti novih Oluja, pogroma, proterivanja srpskog življa - moja poruka je da se to neće desiti. A kad ja to kažem, to znači garanciju.“⁶ Vučić sekuritizuje stabilnost lične vlasti tako što je predstavlja kao direktnu i jedinu branu bezbednosnim izazovima pred kojima se zemlja nalazi. Kako bi sekuritizaciju sproveo uspešno, neretko uspostavlja istorijske paralele i naglašava pretnje iz regiona: „Više se neće ponavljati Oluje, Bljeskovi i pogromi, bez obzira na sve pritiske. Rušite me kako hoćete i koliko hoćete, ali Srbija to nikome neće dozvoliti.“⁷

Iz uloge najodgovornijeg za bezbednost države, Vučić se promovise kao vrhovna instanca pri odlučivanju o kupovini naoružanja, što je izvan njegovih Ustavnih ovlašćenja. Time se normalizuje narušavanje institucionalne arhitekture pod izgovorom političkog legitimiteta: „Ja sam odgovoran i ozbiljan čovek, po sto puta proučim papire pre nego što donesem odluku. Uvek gledam da se, što bi rekao naš narod, provučemo ko kuće kroz tarabu, vodim računa da Srbija bude što jača.“⁸ Autoritet državnog zaštitnika takođe se gradi kroz diskurs o nestabilnoj situaciji u militarizovanom regionu: „Kao što vidite, ja znam u komad sve što su nabavili, da vidite koliko sam tome posvećen kao vrhovni komandant.“⁹ Kritike o autoritarnom i neustavnom odlučivanju u oblasti odbrane odbacuju se odgovornošću koju uloga vrhovnog komandanta nosi: „A sutra ćete da me pitate, u nekoj drugoj konstelaciji snaga u svetu, šta si uradio da zaštitiš svoju zemlju.“¹⁰ Važno je naglasiti da Ustav Republike Srbije ne poznaje titulu vrhovnog komandanta, te da je članom 112. jasno definisano da „Predsednik Republike, u skladu sa zakonom, komanduje Vojskom i postavlja, unapređuje i razrešava oficire Vojske Srbije.“¹¹

Narativ o ličnoj vlasti kao garantu bezbednosti najčešće u svojim izjavama promovise sâm predsednik. Ipak, kako bi se narativ dodatno učvrstio i dokazala neupitnost njegovog autoriteta, istovetnu ili čak snažniju retoriku koriste i drugi predstavnici vlasti. Najvidljiviji u promociji Vučića kao jedinog relevantnog aktera (i) u sferi odbrane je aktuelni ministar unutrašnjih poslova Aleksandar Vulin. Dok je obavljao funkciju ministra odbrane između 2017. i 2020. godine, Vulin je sistematski gradio narativ o „vrhovnom komandantu“ koji se jedini pita o odbrani zemlje: „Znam koliki je u ovom trenutku pritisak na Vučića, i znam koliko će sada biti teški naredni sati, ali i znam da vrhovni komandant Vojske Srbije i predsednik Srbije neće popustiti i neće se predati. Gledao sam Aleksandra Vučića kada se suprotstavlja najmoćnijim ljudima sveta i znam da će pre ostaviti glavu nego Srbiju.“¹²

U skladu sa retorikom koju je uspostavio Vučić, Vulin uslovljava ostvarenje strateških odbrambenih ciljeva države koncentracijom moći u rukama predsednika: „Srbija će biti vojno neutralna i sama donositi svoje odluke sve dok je Aleksandar Vučić vrhovni komandant Vojske Srbije i predsednik Srbije.“¹³ Iz ovog argumenta sledi degradacija

uloge ministra odbrane na nivo pukog izvršitelja naređenja predsednika kao „vrhovnog komandanta“, čime se državna uprava ustrojava u sistem vojne hijerarhije: „Vojska Srbije je pokazala da može da poboljša svoju sposobnost i snagu. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić, vrhovni komandant naše vojske, svakodnevno vodi računa o tome i od nas traži da budemo uvek u stanju da zaštitimo svoju zemlju i svoj narod.”¹⁴

Promocija lične vlasti nastavlja se kroz provladine tabloide koji koristeći se zapaljivom nacionalističkom retorikom jačaju kult ličnosti predsednika Vučića kao lidera koji je samostalno vaskrsao regionalnu dominaciju oružanih snaga Srbije. O tome svedoče svakodnevni naslovi poput: „USTAŠAMA JE VUČIĆ TRN U OKU JER JE PODIGAO ZEMLJU I VOJSKU! Pokrenuli totalnu kampanju protiv Srbije i predsednika”¹⁵, „TEŠKA SRCA, ALI HRVATI IPAK PRIZNALI: Vučić skupom modernizacijom od Srbije stvara najmoćniju vojnu silu u regionu!”¹⁶, ili „HRVATI SE DIVE VUČIĆU! Srbija nas je pretekla NA VOJNOM POLJU!”¹⁷ Prorežimski mediji dodatno koriste kupovinu naoružanja iz Moskve kako bi ojačali podršku ličnoj vlasti Aleksandra Vučića oslanjajući se na proruski sentiment velikog dela srpske javnosti: „VUČIĆ NAJAVIO 7 NOVIH HELIKOPTERA: Za srpsku vojsku iz Rusije stižu 3 transportne i 4 borbene letelice”,¹⁸ „Vučić zagrmio o Vojsci Srbije, stižu gromade iz Rusije!”¹⁹

Na to se nadovezuju izjave nekadašnjih vojnih lica koje stvaraju narativ o Vučiću kao spasiocu srpske vojske koji je jedini zaslužan što su oružane snage izbegle siguran ponor. Govoreći o stanju u vojsci 2012. godine neposredno pred promenu režima, nekadašnji načelnik generalštaba Ljubiša Diković je istakao da je „država tada bila pred bankrotom, a vojska pred naređenjem da ide kući „na kazan”. Brojno stanje - oko 30.000, a plata ni za njih. Prodali smo silnu opremu, milione komada municije svih kalibara, protivtenkovske topove, stotine hiljada pušaka, haubice, hiljade prenosnih PVO sistema. Tenkove smo istopili u železari, a u državnom fondu, gde je trebalo da se slivaju ta sredstva za takvu reformu vojske, novca nije bilo. Na prvim sastancima sa novim ministrom smo predočili rešenje da u armiju vraćamo korišćena sredstva dok se nova ne nabave. Tako je zaustavljeno propadanje. Neko će mi možda zameriti zbog ovih reči, ali ništa to ne bi bilo tako da Aleksandar Vučić nije prvo bio ministar, pa premijer, pa sad predsednik.”²⁰

Netransparentno naoružavanje nas štiti od neprijatelja

Poslednjih godina primetno je ubrzano naoružavanje Vojske Srbije, koje odlikuju netransparentni ugovori o nabavkama i ogromna razlika između planiranih i stvarnih budžetskih izdvajanja u ovoj oblasti.²¹ Kako bi se opravdala ova potencijalno koruptivna praksa, politički lideri kontinuirano grade narativ o pretnjama Srbiji od strane država regiona: „Ako pitaju šta će nam sve to, neka postave pitanje šta će to nekima u okruženju, kada su svuda okruženi NATO zemljama, a samo jedna nije, a to je Srbija. Srbija čuti kada neki dobijaju borbene helikoptere, borbena oklopna vozila, haubice, i upitao zašto nekima poklanjaju lansirne rampe, a drugi nabavljaju balističke rakete.”²² U tako opisanom okruženju ubrzano naoružavanje predstavlja se kao jedini način da se zaštiti bezbednost države: „Njima niko ne pretilo kada oni nabavljaju helikoptere, pancire, haubice iz Amerike i Nemačke. Ko naoružava Albance, i Amerika i Turska i mnogi drugi, ko naoružava Hrvatsku, Amerika i Nemačka i drugi. Kažem samo napred momci, radite svoj posao, mi ćemo svoj, ne kukam.”²³

Kao i u ostalim zemljama regiona, naoružavanje suseda predstavlja se kao direktna pretnja po bezbednost države. Zapaljiva retorika omogućava da se aktuelna vlast, a pre svih lično predsednik Vučić, predstave kao zaštitnici države koji vuku strateški mudre poteze i naoružavaju vojsku kako bi odvratili neprijatelja od bilo koje vrste napada. Tako je povodom hrvatske nabavke aviona „rafal” Vučić naglasio da Srbija jača vojsku „kako više niko ne bi mogao da nas ponižava kao devedesetih i dveiljaditih godina. A ovi koji misle da su najjači, oni ne znaju da nešto uskoro stiže u Srbiju, a mnogo pre će stići nego to što su oni kupili.”²⁴ Neretko se zarad pojačavanja efekta sekuritizacije spoljne pretnje povlače istorijske reference bazirane na traumama iz prošlosti: „Srbija nije glupa, nikog neće da napada, ali neće dozvoliti da bude bambi za klanje. Nabavljamo samo defanzivno oružje, zaboravite na to da budemo kao moj deda i svi drugi kad ih ustaše samo povedu iz kuće pa ih ubiju jednim metkom ili maljem u glavu.”²⁵

Iz narativa o neprijateljskom okruženju proizilazi diskurs o opravdanosti netransparentne nabavke naoružanja: „Svaka armija nastoji da unapredi kvalitet svog naoružanja, da bude jača, kvalitetnija i razvijenija. Ali, isto tako, nijedna armija o tome ne priča preko medija, tako da ni ja danas neću govoriti o tome. Kada i ako se bude donela odluka da se nabave tačno određeni tipovi naoružanja, bićete obavešteni.”²⁶ Na pitanje o ceni dronova koje je Srbija nabavila iz Kine, predsednik Vučić odgovara: „Ne možemo da vam kažemo koliko su plaćeni, ali nisu mnogo. Ja sam se iznenadio, ja sam jutros čuo konačnu cenu, da vam iskreno kažem. Kada nabavljamo i neku drugu robu sa nekom drugom zemljom uglavnom se što se tiče vojske cena drži u tajnosti.”²⁷ Time se omogućava sklapanje ugovora o naoružavanju u tajnosti i u potpunosti zaobilazi civilna kontrola predviđena za sektor odbrane.²⁸ Netransparentnost se predstavlja kao jedini efikasan način za ubrzani razvoj vojske, ali se takvo upravljanje resursima opravdava kao dobronamerno i domaćinsko vođenje države: „To je potpuno druga vojska, to je potpuno promenjena krvna slika našeg vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, posebno što sa našim prijateljima iz Ruske Federacije imamo još jedan aranžman o kojem mi ne govorimo, želimo da iznenadimo i naš narod, i naše građane, a pomalo i naše vojnike.”²⁹

Kritikuju nas oni koji su topili tenkove

Delegitimizacija političkih protivnika i njihovih kritika takođe se vrši kroz jasno formulisani narativ. Polazna osnova ovog narativa već je formulisana kroz diskurs o užasnom stanju vojske koje je aktuelna vlast nasledila od svojih prethodnika. Nesposobnost i nebriga predstavnika bivšeg režima postavlja se u kontrast sa odgovornošću i uspesima aktuelne vlasti, pre svega oličene u liku „vrhovnog komandanta”: „Oni su uništavali Vojsku Srbije, oni su uništavali samopoštovanje vojske, oni su uništavali sistem koji se zove Vojska Srbije. Uništili su oni i preko 500 tenkova i haubica, na hiljade sterala 2M, više od 20.000 komada streljačkog naoružanja, sve što im je rečeno da bude uništeno i sve što je trebalo i moglo da bude u našoj funkciji, a sa druge strane nisu nabavili ni jedan jedini tenk, nisu kupili ni jedan novi sistem protiv vazduhoplovne zaštite.”³⁰

Kako bi se što uspešnije delegitimizovala kritika načina na koji se upravlja sistemom odbrane, narativu o nesposobnosti pridružuje se i narativ o antipatriotskim, gotovo izdajničkim motivima politički suprotstavljenih aktera. Tako na kritike dela opozicije i civilnog sektora da je vraćanje obaveznog vojnog roka neadekvatna mera za probleme sa kojima se suočavaju oružane snage, vlast odgovara preispitivanjem kako ekspertize, tako i pravih motiva kritičara: „Narod u Srbiji zna da su ti vajni stručnjaci topili tenkove, terali ljude iz vojske, sistemski je uništavali i slabili. Jasno je da nikada nisu želeli jaku srpsku vojsku i opremljene vojnike, jer tako bi građani Srbije bili sigurni, a očigledno da za pojedince to nije najvažnije. Vojska je garant stabilnosti i bezbednosti svake države, iako mnogi prethodnici, isti oni koji su se danas obrušili na ideju o obaveznom vojnom roku, to nisu uviđali. Za razliku od takvih Aleksandar Vučić i Nebojša Stefanović su toga vrlo svesni.”³¹ Na kritiku tadašnjeg narodnog poslanika Zorana Živkovića da je nabavka polovnih migova iz Ruske Federacije farsa, tadašnji ministar odbrane Aleksandar Vulin odgovara optužbama kojima političke protivnike iz bivšeg režima demonizuje optužujući ih da su svesno urušavali bezbednost države sa posledicama gorim od bombardovanja 1999. godine: „NATO ni izbliza nije uspeo da uništi ovoliko. Vojska je planski uništavana, rasformirane su jedinice, najistaknutiji oficiri terani u penziju ili Hag. To je i najteže nadoknaditi, ljude i poverenje. To je ono što mi vraćamo i sa čime se borimo.”³²

U optužbama upućenim predstavnicima bivšeg režima posebno se izdvaja često upotrebljavani diskurs o topljenju tenkova, koje se po potrebi pripisuje različitim akterima. Najčešće su to bili nekadašnji predsednik i ministar odbrane Boris Tadić, kao i ministar odbrane u kasnijim vladama Dragan Šutanovac. Ipak, od jeseni 2021. godine, kada je objavljeno da će protivkandidat Aleksandru Vučiću na predsedničkim izborima biti nekadašnji načelnik Generalštaba Zdravko Ponoš, optužbe režima za uništavanje naoružanja usmerene su prema njemu: „Zato kada bivši načelnik Generalštaba, a danas političar, Zdravko Ponoš kaže da su naponi predsednika Vučića da naoruža i opremi našu vojsku krizni PR, mogu da zaključim samo da ili ne razume događaje u svetu ili je

zlonameran prema Srbiji. Vojska na čijem je čelu bio Zdravko Ponoš nije bila u stanju da bude sredstvo odvratanja, jer je teško mogla i vežbu da održi, a o nepostojećim avionima, helikopterima i tenkovima neću ni da govorim. Plate tek nešto veće od minimalca i očajna situacija sa investicijama u svim segmentima odbrane sigurno nisu stimulisali mlade ljude da postanu deo Vojske, ali su zato svima u regionu, pogotovo nedobronamernima, Vojska Srbije i sama Srbija bili odlični. Baš u tom periodu Ponoša, Tadića, Đilasa, Jeremića i brojnih drugih dešavale su se najteže stvari za Srbiju i njen suverenitet, između ostalog, i zbog toga što su prepolovili i razoružali našu vojsku i suštinski onemogućili da bude pravi garant bezbednosti svih građana.”³³ Narativ promovisan ovakvim izjavama državnih funkcionera seli se u tabloide u kojima dodatno dobija na žustrini: „Bivši načelnik Generalštaba Zdravko Ponoš ostao je upamćen kao čovek u čije vreme je Vojska Srbije dovedena na najniže grane, ali i kao vojni dezertjer koji nije hteo da ratuje protiv tazbine – Hrvata! Za dve godine njegove vlasti, od 2006. do 2008, armija ostala bez 480 tenkova, 40 aviona, 50 helikoptera i 10.000 vojnika!”³⁴

Osim za diskreditaciju političkih protivnika i njihovih kritika zbog načina na koji se upravlja oružanim snagama, narativ o unutrašnjim neprijateljima koji pokušavaju da uruše vojsku i državu koristi se i kako bi se odbacile ili ublažile mnogobrojne afere vlasti u ovoj oblasti. Najvidljivija afera u sferi odbrane vezuje se za fabriku naoružanja Krušik iz Valjeva. Na osnovu svedočenja uzbunjivača Aleksandra Obradovića u oktobru 2019. godine otkriveno je da je da je preduzeće povezano sa ocem tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića ostvarilo značajnu dobit na štetu Krušika prilikom posredovanja u izvozu oružja, čiji je deo nezakonito preusmeren u Jemen.³⁵ Kako bi amortizovali štetu nastalu zbog ove afere, predstavnici režima izašli su sa izjavama u kojima su optužili opoziciju i unutrašnje neprijatelje da stvaranjem lažnih optužbi žele da uruše namensku industriju, a posredno i vojsku i državu. Predsednik Vučić je prilikom posete fabrici istakao da su „pojedinci iz opozicije naneli nepopravljivu štetu Krušiku i namenskoj industriji u Srbiji, ostavili su radnike u teškoj situaciji i pokazali su da nemaju nikakav plan i program koji bi ponudili građanima, već samo međusobne svađe i borbu za dolazak na vlast.”³⁶

Korak dalje otišao je tadašnji ministar odbrane Vulin izjavivši da se „ne radi o aferi, već o operaciji koja ima za cilj ugrožavanje srpskog izvoza oružja uz pomoć objavljivanja identiteta kupaca. Zbog toga je veliki broj ugovora za izvoz oružja u međuvremenu otkazan, jer trgovci oružjem ne vole da im se otkriva identitet. Hibridna operacija Krušik ima za cilj da izvrši napad na državni režim – konkretno ministra unutrašnjih poslova Nebojšu Stefanovića, dok je krajnji cilj predsednik Srbije Aleksandar Vučić.”³⁷ Cilj ovakve retorike je da se sekurutizujuć Krušik kao hibridnu operaciju usmerenu protiv državnog vrha preusmeri pažnja javnosti sa korupcije na najvišem nivou vlasti, odnosno da se delegitimizuju mehanizmi kako institucionalne, tako i civilne kontrole vlasti.

Kontrola nad vojskom igra važnu ulogu u procesu zarobljavanja države. Vojska je najmoćniji instrument sile svake države, pa je od suštinskog značaja držati je pod potpunom partijskom i ličnom kontrolom. Vojna industrija može biti veoma profitabilna za članove ili ljude bliske režimu ukoliko se uspostavljena kontrola iskoristi kao ambijent za krupnu sistemsku korupciju. Najzad, vojska uživa veliku popularnost u javnosti, pa je preko nje najefikasnije graditi narative čiji je cilj legitimizacija zarobljavanja državne. Preko militarističkih narativa učvršćuje se i normalizuje lična vlast i potvrđuje ukidanje institucionalne kontrole, opravdava netransparentnost i delegitimizuje svaka kritika političkih protivnika. Zbog toga je prvi korak ka odobljavanju sistema odbrane dekonstrukcija narativa koji čitav proces zarobljavanja države u pomračini.

Završne napomene

- 1 Petrović, Predrag; Hercigonja, Srđan, „Demokratije u Srbiji nema, a nije ni poželjna”, BCBP, 31.01.2022, strana 6, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2022/01/Demokratije-u-Srbiji-nema-a-nije-ni-pozeljna.pdf>.
- 2 Ignjatijević, Marija, „Stavovi građana o vojsci odraz medijske manipulacije”, *European Western Balkans*, 02.12.2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/12/02/citizens-attitudes-about-the-army-are-a-reflection-of-media-manipulation>.
- 3 Al Jazeera, „Vučić: Razmatramo vraćanje obaveznog vojnog roka”, 21.08.2018, <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2018/8/21/vucic-razmatramo-vracanje-obaveznog-vojnog-roka>.
- 4 Ignjatijević, Marija; Vuksanović, Vuk, *Kvazi-trka u naoružanju: Srbija i Hrvatska*, BCBP, 21.11.2021, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2021/11/Kvazi-trka-u-naoruzanju-Srbija-i-Hrvatska.pdf>.
- 5 Đorđević, Dina, „Evropski parlament osudio Srbiju zbog izvoza oružja u Mjanmar”, CINS, 11.03.2022, <https://www.cins.rs/evropski-parlament-osudio-srbiju-zbog-izvoza-oruzja-u-mjanmar>.
- 6 N1, „Vučić: Odluku o nacionalnoj frekvenciji donosi struka, a ne tajkuni i političari”, 07.05.2021, <https://rs.n1info.com/vesti/vucic-odluku-o-nacionalnoj-frekvenciji-donosi-struka-a-ne-tajkuni-i-politricari/>.
- 7 Pink.rs, „VODIM VAS U JEDNU VELIKU POBEDU’ Vučić sa svečane akademije SNS: Nema povlačenja i nema predaje pred onima koji bi hteli da pljačkaju našu zemlju!”, 27.11.2021, <https://pink.rs/politika/354056/'vodim-vas-u-jednu-veliku-pobedu'-vucic-sa-svecane-akademije-sns--nema-povlacenja-i-nema-predaje-pred-onima-koji-bi-hteli-da-pljackaju-nasu-zemlju>.
- 8 RTV, „Vučić: Ne mogu mi ništa, imam čistu savest”, 05.11.2019, https://rtv.rs/sr_lat/politika/vucic-ne-mogu-mi-nista-imam-cistu-savest_1064076.html.
- 9 Slobodna Dalmacija, „Vučić na državnoj televiziji: Srbija nabavlja oružje jer ne želimo biti Bambi za klanje. Zašto nitko ne pita od koga Hrvatska nabavlja oružje. Ja znam u komad što su nabavili”, 06.11.2019, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/svijet/vucic-na-drzavnoj-televiziji-srbija-nabavlja-oruzje-er-ne-zelimo-biti-bambi-za-klanje-zasto-nitko-ne-pita-od-koga-hrvatska-nabavlja-oruzje-ja-znam-u-komad-sto-su-nabavili-631695>.
- 10 Politika, „Vučić: Nabavićemo oružje da bismo zaštitili zemlju”, 25.10.2015, <https://www.politika.rs/sr/clanak/342189/Vucic-Nabavicemo-oruzje-da-bismo-zastitili-zemlju>.
- 11 Ustav Republike Srbije, član 112.
- 12 Ministarstvo odbrane Republike Srbije, „Ministar Vulin: Vrhovni komandant vojske i predsednik Srbije Aleksandar Vučić će pre ostaviti glavu nego Srbiju”, 03.09.2020, <https://www.mod.gov.rs/lat/16430/ministar-vulin-vrhovni-komandant-vojske-i-predsednik-srbije-aleksandar-vucic-ce-pre-ostaviti-glavu-nego-srbiju-16430>.
- 13 Danas, „Vulin na promociji podoficira: Dok je Vučić vrhovni komandant Srbija će biti vojno neutralna”, 23.10.2020, <https://www.danas.rs/vesti/politika/vulin-na-promociji-podoficira-dok-je-vucic-vrhovni-komandant-srbija-ce-bitivojno-neutralna/>.
- 14 Beta, „Vulin: Vrhovni komandant Vučić traži da poboljšavamo svoju sposobnost”, 26.04.2020, <https://beta.rs/vesti/drustvo-vesti-srbija/126422-vulin-vrhovni-komandant-vucic-trazi-da-poboljsavamo-svoju-sposobnost>.
- 15 Alo, „USTAŠAMA JE VUČIĆ TRN U OKU JER JE PODIGAO ZEMLJU I VOJSKU Pokrenuli totalnu kampanju protiv Srbije i predsednika”, 25.02.2022, <https://www.alo.rs/vesti/drustvo/602272/ustasama-je-vucic-trn-u-okuvest>.

- 16 Informer, „TEŠKA SRCA, ALI HRVATI IPAK PRIZNALI: Vučić skupom modernizacijom od Srbije stvara najmoćniju vojnu silu u regionu!“, 08.05.2021, <https://informer.rs/vesti/politika/606551/aleksandar-vucic-hrvati-priznanje-vojna-sila-region-moc-srbija>.
- 17 Informer, „HRVATI SE DIVE VUČIĆU! Srbija nas je pretekla NA VOJNOM POLJU!“, 11.04.2021, <https://informer.rs/vesti/politika/599796/hrvati-dive-vucicu-srbija-nas-pretekla-vojnopolju>.
- 18 Kurir, „VUČIĆ NAJAVIO 7 NOVIH HELIKOPTERA: Za srpsku vojsku iz Rusije stižu 3 transportne i 4 borbene letelice“, 27.06.2018, <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/3075629/vucic-najavio-7-novih-helikoptera-za-srpsku-vojsku-iz-rusije-stizu-3-transportne-i-4-borbene-letelice>. “
- 19 Alo, „Vučić zagrmeo o Vojsci Srbije, stižu gromade iz Rusije!“, 10.11.2018, <https://www.alo.rs/vesti/politika/vucic-zagrmeo-o-vojsci-srbije-stizu-gromade-iz-rusije-foto/196037/vest>.
- 20 Telegraf, „Bili smo na korak od raspuštanja: Diković progovorio stanju vojske iz 2012. godine“, 30.06.2019, <https://www.telegraf.rs/vesti/politika/3076888-bili-smo-na-korak-od-raspustanja-dikovic-progovorio-stanju-vojske-iz-2012-godine>.
- 21 Ignjatijevic, Marija; Šterić, Luka; Bjeloš, Maja, *Balkan Defence Monitor*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 7, 14.03.2022, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2022/03/Balkan-Defence-Monitor.pdf>.
- 22 Politika, „Vučić: Nabavićemo oružje da bismo zaštitili zemlju“, 25.10.2015, <https://www.politika.rs/sr/clanak/342189/Vucic-Nabavice-mo-oruzje-da-bismo-zastitili-zemlju>.
- 23 Slobodna Dalmacija, „Vučić na državnoj televiziji: Srbija nabavlja oružje jer ne želimo biti Bambi za klanje. Zašto nitko ne pita od koga Hrvatska nabavlja oružje. Ja znam u komad što su nabavili“, objavljeno 06.11.2019, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/svijet/vucic-na-drzavnoj-televiziji-srbija-nabavlja-oruzje-fer-ne-zelimo-biti-bambi-za-klanje-zasto-nitko-ne-pita-od-koga-hrvatska-nabavlja-oruzje-ja-znam-u-komad-sto-su-nabavili-631695>.
- 24 Pink.rs, „VODIM VAS U JEDNU VELIKU POBEDU’ Vučić sa svečane akademije SNS: Nema povlačenja i nema predaje pred onima koji bi hteli da pljačkaju našu zemlju!“, 27.11.2021, <https://pink.rs/politika/354056/vodim-vas-u-jednu-veliku-pobedu-vucic-sa-svecane-akademije-sns-nema-povlacenja-i-nema-predaje-pred-onima-koji-bi-hteli-da-pljackaju-nasu-zemlju>.
- 25 Beta, „Vučić: Srbija nema nameru da nabavlja S-400, ali će nastaviti da se naoružava“, 06.11.2019, <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/118922-vucic-srbija-nema-nameru-da-nabavlja-s-400-ali-ce-nastaviti-da-se-naoruzava>.
- 26 N1, „Vulin: Planovi o naoružanju se ne iznose u javnost“, objavljeno 28.11.2017, <https://rs.n1info.com/vesti/a345406-vulin-planovi-o-naoruzanju-se-ne-iznose-u-javnost/>.
- 27 Slobodna Evropa, „Vučić o razlozima zbog kojih su cene dronova iz Kine tajna“, 04.07.2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30706138.html>.
- 28 Ignjatijevic, Marija; Šterić, Luka; Bjeloš, Maja, *Balkan Defence Monitor*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, str. 14, 14.03.2022, <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2022/03/Balkan-Defence-Monitor.pdf>.
- 29 Vojska Srbije, „Predsednik Vučić: Moćna i snažna krila nad Srbijom“, 21.08.2018, <https://www.mod.gov.rs/cir/video/12925/predsednik-vucic-mocna-i-snazna-krila-nad-srbijom-12925>.
- 30 Pink.rs, „VULIN ZA PINK.RS: Planski su UNIŠTAVALI Vojsku Srbije kako niko ne bi bio sposoban da ODBRANI ZEMLJU“, <https://pink.rs/politika/52156/vulin-za-pink-rs-planski-su-unistavali-vojsku-srbije-kako-niko-ne-bi-bio-sposoban-da-odbrani-zemlju-video>.
- 31 Informer, „KOME SMETA JAKA SRPSKA VOJSKA?! Orlić: Đilasovi dušebrižnici kao po komandi skočili na Stefanovića zbog izjave o vraćanju vojnog roka!“, 02.01.2021, <https://informer.rs/vesti/politika/576000/vojska-vojni-rok-nebojsa-stefanovic-dragan-djilas-vladimir-orlic>.
- 32 Beta, „Vulin: Posle 2000. uništeno više naoružanja nego tokom NATO agresije“, 03.05.2018, <https://beta.rs/politika/89037-vulin-posle-2000-unisteno-vise-naoruzanja-nego-tokom-nato-agresije>.

- 33 Informer, „Ministar Stefanović o napadima na Aleksandra Vučića zbog jačanja Vojske: Ne čude me napadi na predsednika i njegove napore da Srbija bude jača“, 17.12.2021, <https://informer.rs/vesti/politika/660775/ministar-stefanovic-napadima-aleksandra-vucica-zbog-jacanja-vojske-cude-napadi-predsednika-njegove-napore-srbija-bude-jaca>.
- 34 Nova, „DOSIJE „PONOŠ“ (1): Ko je Đilasov NATO kandidat za predsednika Srbije?“, 25.01.2022, <https://www.novatv.rs/dosije-ponos-1-ko-je-djilasov-nato-kandidat-za-predsednika-srbije/>.
- 35 BCBP, „Sektor bezbednosti u zarobljenoj državi“, objavljeno 07.05.2020, https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/10/sektor_bezbednosti_u_zarobljenoj_drzavi_maj_2020.pdf.
- 36 Alo, „Vučić u poseti “Krušiku”: Pricinjena je velika šteta“, 03.09.2020, <https://www.alo.rs/vesti/politika/vucic-u-poseti-krusiku-pricinjena-je-velika-steta/294164/vest>.
- 37 Danas, „Vulin: Otkazan veliki broj ugovora za izvoz oružja iz Krušika“, 29.12.2019, <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/vulin-otkazan-veliki-broj-ugovora-za-izvoz-oruzja-iz-krusika/>.



BCBP

Beogradski centar
za bezbednosnu politiku

bezbednost.org